

Les noves realitats familiars trenquen els tòpics?

Fàcilment podem atribuir a la revolució sexual la visualització i l'acceptació social de les unitats domèstiques que trenquen el model de la parella heterosexual. Sobretot les homosexuals, tot i que també les famílies monoparentals. Però aquesta transformació s'ha quedat a mitges. Perquè si bé s'ha aconseguit un reconeixement social de les mal anomenades noves famílies, aquestes acaben reproduint els estàndards de comportament d'unes relacions heterosexuals que encara avui disten molt d'assolir la igualtat real entre les parts.

Segurament, una de les coses que hauríem de fer abans d'entrar en el debat sobre les noves realitats familiars és deixar de parlar, precisament, de noves famílies. Crec que és agosarat seguir-ho fent, donat que les famílies que considerem noves són, simplement, aquelles que són diferents al model tradicional: la família biparental heterosexual.

De «noves famílies» n'hi hagut sempre: famílies encapçalades per vídues joves, per mares solteres, per avis i àvies que es fan càrrec de les criatures... Però la tipologia familiar biparental i heterosexual segueix sent la majoritària, tot i que ha anat compartint força simbòlica amb l'entrada en l'esfera pública de famílies amb una composició diferent i també, amb el qüestionament de l'amor per sempre.

Les famílies monoparentals i homoparentals són realitats que emergeixen des de l'àmbit privat i de l'exclusió amb els recents canvis socials i legislatius. Són realitats existents, amagades o menysvalorades socialment, que ara han recuperat espai públic, mostrant-se com una realitat familiar més, sense complexos, i acompanyades d'avenços legislatius importants.

La diversitat familiar ja és un fet innegable, tot i que encara hi ha molts reptes per assolir una igualtat d'oportunitats real per a tots els tipus de famílies per tal que s'equiparin en drets amb l'anomenada «família tradicional», la família nuclear. Els avenços legislatius —tardans al que la societat reclama— sorgeixen de l'impuls de les reivindicacions socials. Així, les realitats familiars diferents

Carme Porta
Exsecretària de Polítiques Familiars i Drets de la Ciutadania
del Departament d'Acció Social i Ciutadania
de la Generalitat de Catalunya

» És agosarat seguir parlant de noves famílies donat que les famílies que considerem noves simplement són les diferents al model tradicional: la família biparental heterosexual

s'han anat explicitant i reconeixent, però qualsevol petit entrebanc polític pot ser un gran pas enrere en la seva normalització. Per exemple, a nivell català, la llei que ha legalitzat el matrimoni homosexual o la que ha reconegut legalment les famílies monoparentals són avenços importants de referència a Europa i al món que pegen d'un fil segons les decisions polítiques que es prenguin.

La vida quotidiana i la moral sexual

Parlar de família, parlar de famílies, és parlar de l'organització de l'esfera privada, fent-la pública. En altres paraules, convertir en debat públic allò que es decideix fer en la gestió i en l'organització de cada vida. I aquesta no és una qüestió fàcil, perquè la nostra societat dual sempre situa el debat públic al marge de la vida quotidiana. No va ser fins l'arribada del feminisme, amb la màxima d'«allò personal és polític», que aquesta dualitat es va veure desemmascarada. En aquest sentit, l'antropòloga Dolores Juliano ens apunta, molt encertadament, que «la dona exerceix com a frontissa entre família i societat. Els progressos de la seva condició s'han fet, al mateix temps, dins i contra la família. El seu estatus ha evolucionat bastant més ràpidament que

les estructures socials i econòmiques, i els nous models familiars i socials dependran de com pugui definir un nou espai la societat». ¹

Situar en l'esfera pública debats com la sexualitat, la manera de viure-la, la manera d'estimar, l'orientació sexual, la sexualitat femenina i masculina sense estereotips... és un debat amb una força ideològica enorme. De fet, la societat patriarcal en què vivim es basa en una jerarquia sexualitzada que té una teoria pròpia de la sexualitat que exigeix un rol masculí preponderant i actiu, agressiu i heterosexual, tot impeding la visualització de la sexualitat femenina, l'homosexualitat i els rols sexuals que poden ser molt diferents del model exigut. Una sexualitat que es basa en la construcció social i cultural dels gèneres i dels rols exiguts a cadascun d'ells. Una sexualitat, doncs, basada en la desigualtat i la negació de la diferència sexual que dotaria d'autoritat a les dones i a les altres maneres de viure i veure la sexualitat. El patriarcat i els cànons socials, econòmics i culturals que ha imposat també construeixen la invisibilitat de les desigualtats que generen, naturalitzant-ne la seva exclusió històrica.

Les dones, privades de la nostra experiència i supeditades a l'àmbit privat,

¹ JULIANO, «La construcción Social de la Familia».

rebentem els murs d'aquest món dual i plantejem debats que ens porten a la nostra experiència quotidiana. Ens centrem en les reivindicacions que ens converteixen en centre i diana: el dret al propi cos! És a dir, fer del propi cos el centre del debat públic per contextualitzar i donar a conèixer una realitat amagada per a fer possible una altra manera de viure.

La moral sexual predominant, liderada per sectors conservadors i notòriament hegemònics de l'església catòlica i de la societat en general, no paeix el trencament de la dualitat i segueix apostant pels rols tradicionals, pels atacs bel·ligerants al dret al propi cos i pel discurs irreal d'una única forma d'amor: en el si d'un matrimoni —evidentment heterosexual— consolidat amb els anys pel sentiment d'amistat profunda i camaraderia que afegit a l'amor pur inicial es converteix en el ferm i indissoluble vincle que fa possible les relacions sexuals en base a la procreació. Qualsevol forma d'amor i sexe que surti d'aquests paràmetres és considerat immoral i s'autoexclou d'allò «normal» segons aquests paràmetres morals.

D'altra banda, la concepció de la sexualitat femenina lligada gairebé exclusivament a àmbits que la patologitzen, ha amagat el desig sexual com a motor de canvi. Aspectes com l'avortament —

Les famílies monoparentals i homoparentals són realitats << que ara han recuperat espai públic, mostrant-se com una realitat familiar més

que ha centrat, i malauradament ha de seguir centrant, les reivindicacions— o més enllà, com la planificació familiar, l'assistència digna en l'àmbit ginecològic i sanitari, l'educació sexual o els mètodes anticonceptius, per citar els exemples més rellevants. Tots ells són aspectes pràctics i bàsics d'aquesta reivindicació «simple» del dret al propi cos, que són negats de forma constant per la moral sexual patriarcal, entenent el desig sexual —sense un objectiu fonamental com és la procreació— com un vici social de la societat moderna.

Sortir de l'armari

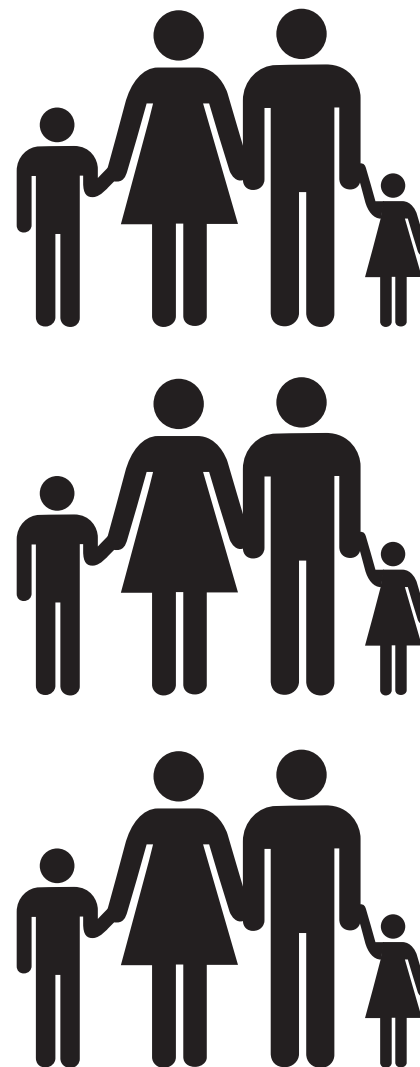
Aquesta és una expressió fortament lligada al moviment gai i lesbià per definir la manera d'alliberar-se de les limitacions pròpies i les socialment imposades, per passar a mostrar públicament l'orientació sexual amb normalitat. El fet de viure el desig dins l'armari és una forma molt gràfica d'expressar la incomoditat de no manifestar el propi desig cap a persones del mateix sexe. Fer sortir el desig de l'armari també és trencar la dualitat social imposada, posar a l'àmbit públic la pròpia sexualitat i mostrar-la amb alegria per tal d'animar d'altres persones a fer el mateix. Una manera aparentment festiva de trencar amb les

normes socials que sostenen l'homosexualitat en les tenebres de l'amoralitat, fent de l'heterosexualitat l'únic espai de la normalitat.

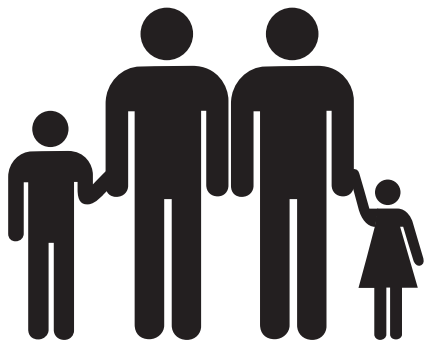
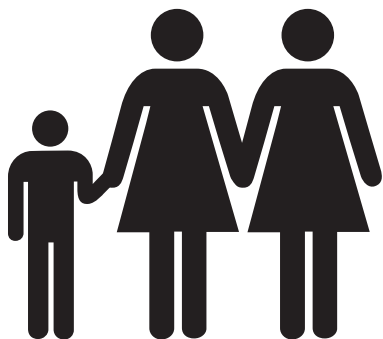
Però aquesta expressió pública de la sexualitat també fa miques una moral sexual patriarcal que converteix la família tradicional i la monogàmia en els bastions d'uns valors altament conservadors i excloents. La visualització d'un desig sexual diferent també és la visualització d'uns drets, estiguin o no reconeguts. Com apuntava fa més de 40 anys Kate Millet², «el sexe revesteix un caràcter polític que, la majoria de les vegades, sol passar inadvertit». La visibilitat del propi desig no és un tema d'educació o de discreció, sinó una acció política que posa sobre la taula el dret a estimar i desitjar, sigui quin sigui el sexe de la persona. La presència social trenca l'aïllament i el silenci, principal condició per a l'exclusió social.

Pel que fa a la realitat heterosexual masculina, el fet de trencar els rols no suposa un trencament social en si mateix. Però aquest trencament sí que es produeix amb la visibilitat del desig

² Feminista i escriptora nord-americana, coneguda per la seva obra *Política sexual* editada a la dècada de 1970 i que va ser la seva tesi doctoral. Ha estat exclosa de l'acadèmia per les seves opinions i militància, així com per la seva visibilitat i activisme lesbià.

» En famílies de dos homes o dues dones, la majoria de vegades, el rol de cada membre en l'organització familiar respon a criteris tradicionals

femení i del desig homosexual³. En el cas específic de lesbianes i gais, això genera una identitat col·lectiva que els defineix i generalitza respecte la resta de la societat, tot i que la diversitat dins del propi col·lectiu i les diferències de rol entre lesbianes i gais són evidents.

Els rols sexuals d'homes i dones no es trenquen segons quin sigui el o la subjecte de desig, sinó que perviuen i s'adeqüen normalment als estàndards tradicionals. La sexualitat gai s'assembla a l'heterosexual masculina pel que fa a l'activitat, segurament, segons diferents estudis, per la influència de la testosterona amb el nivell de libido i activitat sexual. De la mateixa manera, la sexualitat lesbiana també segueix els patrons de la sexualitat femenina tant en la seva activitat com en la seva evolució social, malgrat ser molt menys visible tant pel que fa al desig heterosexual femení com pel que fa als companys de viatge. La invisibilitat lesbiana acaba sent un problema per la identitat de moltes dones que no troben en la seva incomoditat vital referents clars i visibles que les permetin reconèixer el propi desig amb normalitat.

La diversitat familiar és monògama?

Fer una afirmació d'aquesta magnitud podria semblar agosarat. Però cal tenir en compte que si bé han canviat les formes, alguns continguts no han variat tant. Jo mateixa he afirmat moltes vegades que les menys tradicionals de les famílies —com ara les lesbianes i gais— alhora són les més tradicionals. És a dir, sí que es trenca el binomi de la complementaritat entre homes i dones amb les famílies formades per parelles del mateix sexe; però els rols i les formes d'organització que desenvolupen en el si d'aquesta unitat familiar responen, la majoria de vegades, a criteris tradicionals.

També és agosarat fer aquesta afirmació pel que fa a les famílies monoparentals. La manca de parella ens pot portar a pensar en una alta llibertat per a l'exercici de la sexualitat quan realment, l'organització social i familiar limita la vida social dels i les caps de família monoparental. A més, cal tenir en compte que, en un percentatge altíssim, la majoria de famílies monoparentals estan encapçalades per dones, per la qual cosa, a les dificultats d'organització s'hi ha de sumar la precarietat eco-

3 No voldria obviar la realitat transsexual però entenc que és una realitat a qui afecta principalment la construcció social i cultural dels gèneres, però que pot ser assimilada al desig sexual en funció del gènere viscut.

Què posa en qüestió la monogàmia? Deslligar amor i sexe. Un binomi indestructible als ulls de la societat però que el plaer aconsegueix posar damunt la taula

nòmica⁴ així com un rol social atribuït que tampoc permet una sortida excessiva al desig, essent els fills i/o filles el centre de la seva vida.

D'altra banda, les parelles heterosexuales amb fills i/o filles també han anat variant la uniformitat. A partir dels canvis legislatius iniciats en la «transició democràtica» de l'Estat, trobem realitats convivencials ben diferents. Fruit de divorcis i separacions, trobem famílies monoparentals o reconstituïdes, però també uns rols sexuals diferents que també trenquen, més sovint del que es veu i es pensa, la monogàmia.

La família com a institució ha exercit d'agent socialitzador recolzada en valors tradicionals i ha provocat l'estigmatització d'altres realitats considerades desviacions socials. Al meu entendre, l'entrada en escena del reconeixement de les diferents formes familiars, posa sobre la taula una inaplaçable exigència de solucionar el conflicte entre realitats que tenen a veure amb els cànons socials i la fractura que les experiències de les persones expressen. Quan la llibertat s'eixampla, la ficció d'una societat homogènia es posa en evidència i es fan visibles diversitats que enriqueixen i que cal defensar perquè la vida pugui

ser gaudida sense les desigualtats que provoquen la invisibilitat i la manca de llibertat femenina.

Però el model familiar diferent, com l'homosexual, no posa en entredit la monogàmia. També és una forma de desig «en parella» que no trenca el compromís entre les persones que lliurement opten per una unió amorosa i sexual, tot i que trenca tòpics morals tradicionalistes enquistats en la nostra societat. Per tant, què és el que planteja el desig sexual fora de la parella o l'opció de viure sense parella estable? Què és el que posa en qüestió la monogàmia? Al meu entendre és el plaer, el deslligar amor i sexe. Un binomi, aquest sí, indestructible als ulls de la societat, però que el plaer aconsegueix posar damunt la taula.

A l'anomenada revolució sexual es van igualar homes i dones, com si la diferència sexual no hi comptés per a «fer l'amor i no la guerra». Aquesta revolució era predominantment heterosexual —tot i que va donar entrada i visibilitat a l'homosexualitat— i no va alliberar les dones del seu rol. Les va assimilar al plaer masculí, de forma diferent a la tradicional segurament, però sense pensar en la diferència i en la llibertat femenina. Algunes experiències de la dècada de 1970 relatades per dones han visualitzat la profunda incomoditat que sentien en l'anomenat «sexe lliure».

Per moltes d'elles era simplement estar disposades a que qualsevol amic se les pogués emportar al llit, perquè negar-s'hi també estava mal vist. Moltes van haver de sentir-se dir allò d'«ets una estreta».

Per tant, el plaer entès des d'una òptica individual i intransferible, el plaer diferent d'homes i dones, i el respecte al desig de cadascú o cadascuna, és el que fonamenta les relacions igualitàries, en què la llibertat i el compromís poden anar lligats. Qüestiona el mite de l'amor romàntic, que és el que ens subjuga. L'amor per sempre, l'amor gairebé impossible, mogut per la passió irrefrenable però amb l'únic objectiu de compartir la vida i reproduir-la. Un amor on la sexualitat juga un paper secundari i els rols socials d'homes i dones es mantenen.

Parlar de desig i de plaer, deslligar amor i sexualitat, és el que pot trencar el mite i fer possible viure sense limitacions però amb respecte. Aquest fet es pot viure en el si de les «noves» realitats familiars, però l'experiència ens mostra que va molt més enllà.

La família, en tant que institució burgesa, perviu, però no tal com s'havia anat definint, sinó a través de realitats més plurals i diverses. L'organització nuclear perviu, i malgrat la consciència que l'amor no dura per sempre, la passió amorosa i sexual es bolca en el si de

⁴ Els estudis ens mostren la situació de desigualtat salarial entre dones i homes; evidentment aquí no puc ni toca desenvolupar-ho.

» Una sexualitat lligada al plaer, i el dret a estimar fora del marc heterosexista, són les premisses del canvi de paradigma en la sexualitat

la parella —en el cas que n'hi hagi—, sigui heterosexual o homosexual. La fidelitat es manté com a vincle gairebé únic per a la convivència. Si es trenca aquesta norma bàsica, la convivència ja no és possible o serà molt més difícil.

Entenc que aquest és el nus. El vincle entre dues persones que s'estimen i decideixen tirar endavant un projecte familiar comú es basa en el respecte mutu, en l'amor, en el plaer sexual... Però la passió no sempre es manté i hi ha moments d'incertesa. Les infidelitats, en la nostra societat, són equiparables a la mort. Més val no parlar-ne, més val amagar-les. Són elements distorsionadors de l'amor i el sexe en parella. Poden ser, si no es superen, l'inici d'un trencament o el tram final del mateix.

Però podem trobar exemples arreu del món en què la vida amorosa i sexual no és així, i en què la vida familiar i la comunitària són més fluides, sense tantes barreres. La parella segueix una unió a redós del cicle natural de les coses, dels fets, de l'amor i de la passió. No es tracta de contraposar la fidelitat i la monogàmia a altres models més alternatius de relació o la infidelitat com a centre de la relació. Però sí cal evidenciar que el canvi que comporta el discurs de la sexologia introduït la dècada de 1960 influeix en el reconeixement de la diversitat familiar, tot i que les diferents rea-

litats familiars no són, pròpiament, qui engega el canvi discursiu. El que obre el debat és el desig sexual, l'evidència i la necessitat que els drets de ciutadania passen pel dret al propi cos. La necessitat d'una sexualitat més enllà de la reproducció, la reivindicació d'una sexualitat lligada al plaer —un plaer fins llavors sota supremacia masculina— i el dret a estimar fora del marc heterosexista, són les premisses del canvi de paradigma en la sexualitat. ◀

MÉS INFORMACIÓ

JULIANO, Dolores. «La construcción Social de la Familia» [En línia]. A *Panorama Antropológico*. Disponible a: <<http://usuarios.multimania.es/carmela2/docum/infParHecho01.htm>>.

MILLET, Kate. *Política sexual*. Madrid: Càtedra – Instituto de la Mujer, 1995.
